

Výchova dětí v pravoslavných rodinách

Ondřej Častoral, Mariya Grebneva, Andrei Petrov

Hospodářská a kulturní studia (HKS), 2019.

http://www.hks.re/wiki/Is2019:krestanstvi._pravoslavni_cirkev

Úvod a cíl práce

Tato práce se věnuje převážně popisu charakteristických rysů výchovy dětí v pravoslavných rodinách. Práce zkoumá, popisuje a vysvětluje zvláštnosti i principy výchovy dětí u pravoslavných, rozebírá základní pojmy s ní spojenou a v neposlední řadě analyzuje pravidla při ní aplikovaná. Práce rovněž obsahuje stručný popis pravoslaví, jeho historii a vývoj v zemích, ze kterých pochází respondenti a jsou v práci zkoumané v souvislosti s geografickým aspektem-Česká republika, Rusko, Kazachstán a Gruzie. Zabývá se i determinanty výchovy např. vlivem církve, nedělních škol, či vlivem současnosti na tradiční hodnoty.

Cílem práce je zjistit a popsat právě podstatné charakteristické rysy výchovy dětí v pravoslavných rodinách a dále zjistit, jak se odlišují v závislosti na geografické poloze a rozdíly následně srovnat. K zodpovězení výzkumných otázek byla použita kombinace studia dokumentů a více či méně strukturovaných rozhovorů.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak probíhá výchova dětí v pravoslavných rodinách?

Podotázky:

- Jaký přístup mají pravoslavní rodiče k trestům, obzvláště k fyzickým trestům?
- Jaký má význam a cíl pravoslavná škola?

Literární rešerše

Cíl křesťanské výchovy.

Vliv náboženských hodnot na výchovu.¹⁾

Autorka zde sděluje, že jedním z nejdůležitějších „výstupů“ křesťanské výchovy je osoba mravní. Popisuje, že člověk je jednota těla i duše, tudíž musí i výchova rozvíjet jedince po všech stránkách. Zdůrazňuje však, že nejdůležitější váha se přikládá stránce duchovní. Ta obsahuje i duševní svobodu nadřazenou vlastností, které nás chrání před např. otroctvím. Autorka také podotýká, že kritériem pro posouzení správnosti jednání stanovené mravním zákonem je svědomí. Mravný člověk je odpovědný vůči ostatním, čehož ho učí v prvotních životních fázích především rodina. Je všestranně rozvinutý i vzdělaný a umí se svou svobodou nakládat uvážlivě právě s ohledem na ostatní. Každý

jedinec, jakožto neopakovatelné slovo boží, je originálem, člověkem s individuálními dispozicemi, ke kterým musí pedagog při výchově přihlížet a rozvíjet je. Autor uvádí, že křesťanská výchova je christocentrická, jejím východiskem a zároveň cílem je Kristus, což vysvětluje, proč má mít jak vychovatel, tak i samozřejmě žák osobní vztah ke Kristu a čerpat z něj sílu. Bůh je brán jako nejvyšší vychovatel. Člověk jako obraz boží má sebe, co nejvíce zdokonalovat. Vzorem mu v tomto má být právě Kristus.

Křesťanská škola.

Osobnost učitele církevní školy ²⁾

V publikaci je pojednáváno především o důležitosti vzdělávání dětí, jehož podstata nespočívá „pouze“ v rozvoj myšlení a vědomostí, ale má také za úkol vytvářet z žáků osobnosti schopné postarat se sami o sebe a v neposlední řadě fungovat v současné společnosti. Autorka sděluje, že v demokratické společnosti jsou nejdůležitější cíle výchovy a vzdělávání společné pro všechny vzdělávací systémy. Školy jsou však ale diferencované a dílčí cíle mohou být jiné. Proto jsou zde nyní podmínky pro rozvoj různých forem alternativních škol, či škol se specifickým zaměřením. Jednou z forem alternativní školy je právě škola církevní. Tato instituce má za úkol mimo výchovu a vzdělávání předávat dětem křesťanskou pravdu a lásku popsanou v Bibli.

Křesťanská rodinná výchova.

Křesťanská církev a rodina. ³⁾

Dle autora je odrazovým můstkem a zároveň základním stavebním kamenem výchovy rodina, ke které se později připojuje školní a mimoškolní výchova. Úkolem rodičů je dát dítěti nejen fyzický, ale i duchovní život a mravní základy. Křesťané věří, že pro budoucí život dítěte a pro jeho duchovní růst jsou velmi důležité zážitky a vzpomínky z dětství, které formují jeho povahu na celý život. Podle křesťanů první místo po rodičích ve výchově dětí zaujímají kmotr či kmotra, kteří se před tváří Boha zaručují za budoucí víru a křesťanský život pokřtěného. Autor se také domnívá, že křesťanství je bližší dětem než dospělým vzhledem k prvotní duševní čistotě a přirozenosti.

Trest.

O trestu jako vzdělávacím nástroji. ⁴⁾

V knize je popisováno, jak se v druhé polovině 18. století se v Německu objevilo mnoho učitelů snažících se o změny ve výchově dětí. Vychovávali děti s důrazem na přinášení nových poznatků bez nátlaku a jejich cílem bylo, aby se z dětí stali dobří a morální lidé. Tento druh výchovy z počátku striktně popíral jakékoliv tresty. Později však učitelé došli k závěru, že výchovné prostředky nelze omezit pouze na laskavost a toleranci, ale je rovněž žádoucí přidat přísnost a s ní spojený trest.

Za co by mělo být dítě potrestáno? Je třeba trestat za vše, co je zlé. Dítě by nikdy nemělo být potrestáno za to, že dělá něco dobrého. Stejně tak by dítě nemělo být potrestáno za nedokonalosti a nedostatky, za které nemůže a za přestupky spáchané nevědomě, či náhodou. Lze ilustrovat na následujícím příkladu: žáka není možné trestat za špatné studijní výsledky, pokud je pracovitý a do školy se vzorně připravuje.

Jak dítě v případě „potřeby“ trestat? Existují různé druhy trestů. Tělesný trest je jedním z nejběžnějších a rovněž nejúčinnějších. Měl by však být používán pouze ve velmi výjimečných a vážných případech. Měl by být rovněž opodstatněn dobrými úmysly. Mezi další možnosti potrestání patří např. odepření snídaně nebo večeře, domácí vězení, či pokárání. Hlavním důvodem trestu by měla být vždy láska s cílem napravit chování dětí. Nikdy by se nemělo proměnit v krutost.

Základní informace o pravoslaví

Pravoslaví je jedním z nejrozšířenějších a nejstarších směrů v křesťanství. Pravoslaví je převážně v ruský mluvících zemích označováno synonymně jako ortodoxní. Toto označení vyjadřuje, že pouze pravoslaví je jediným druhem křesťanství, který vyznává pravou a správnou víru.⁵⁾

Vznik pravoslaví se spojen v roce 1054, ve kterém během Velkého schizmatu došlo k rozštěpení církví na západní (římskokatolickou) a východní (pravoslavnou) s hlavním sídlem v Konstantinopoli. Hlavním důvodem k rozdělení byly neshody mezi římským papežem a patriarchou z Konstantinopole. Tyto spory spočívaly především v odlišnosti vnímání dogmat, organizací a vedení obřadů. Jako příklad rozdílného vnímání dogmat lze uvést např. nepřijetí pojetí filioque (v překladu z latiny „od syna“) v nauce o svaté trojici, jehož podstata spočívá v odvozování původu ducha svatého nejen od otce Boha, ale i od syna. Pravoslaví se postupně rozšířilo do několika dalších nezávislých církví.

Pravoslavná církev je složena z více územních církví. Její počátky sahají do křesťanských obcí v Jeruzalémě a do východní části Římské říše. Ortodoxní křesťanství v současné době je převažujícím náboženstvím v následujících zemích: Rusko, státy Balkánského poloostrova (Řecko, Srbsko, Bulharsko, Rumunsko, Makedonie, Černá hora), Ukrajina, Bělorusko, Moldávie, Gruzie, Kypr⁶⁾ Celkový počet pravoslavných věřících na světě dosahuje podle různých odhadů od 125 do 180 mil. osob.

Obecné informace o pravoslaví ve zkoumaných zemích

Rus byla pokřtěna v roce 988 knížetem Vladimírem a následně přijala pravoslaví. Poté byla založena autokefální Ruská pravoslavná církev, která je dodnes největší ortodoxní církví a spadá pod konstantinopolského patriarchu⁷⁾ V Rusku je cca 58 milionů věřících, kteří představují přibližně 41 % podíl na tamějším obyvatelstvu.

Přestože pravoslaví v Gruzii bylo státním náboženstvím již od 4. století, dodnes je v gruzínské ústavě deklarována nezávislost mezi státem a církví. Gruzínská pravoslavná církev je autokefální a za své zakladatele považuje jednak apoštola Ondřeje, který byl prvním zvěstovatelem evangelia v této oblasti, tak i svatou Ninu, která svými činy významně dopomohla tomu, že se z křesťanství stalo v roce 326 státní náboženství.⁸⁾ V Gruzii jsou cca 2 miliony věřících z celkového počtu 3 700 000 obyvatel, kteří zde představují nadpoloviční většinu.⁹⁾

Čeští pravoslavní se hlásí k tradici svatého Cyrila a Metoděje a jejich následníků. Novodobé pravoslaví se začalo v českých zemích rozšiřovat až v 19. století v souvislosti s národním sebeuvědomováním, kdy bylo podporováno i některými významnými českými osobnostmi tehdejší doby.¹⁰⁾ Pravoslavná církev v meziválečném Československu trpěla různorodou orientací a byla rozdělena do dvou jurisdikcí.¹¹⁾ První byla označována jako Srbská, která byla podporována československou vládou a byla vytvořena v rámci tzv. Malé dohody. Druhou jurisdikce byla konstantinopolská. Bylo zde mnoho pravoslavných farností (dokonce i pár církví), které tvořili především ruští emigranti v čele s představitelem ruské pravoslavné církve působícím mimo Rusko biskupem Sergejem.¹²⁾ V Česku v

současné době je pravoslavných věřících „pouze“ 100 000 a představují jen nepatrný podíl na celkovém obyvatelstvu (cca 1 %). Tento počet se navíc postupně dále snižuje¹³⁾

Pravoslaví se objevilo na území Kazachstánu během ruské kolonizace Sibiře a Dálného východu, který se nachází na severu moderního Kazachstánu. Historie vzniku pravoslaví v Kazachstánu je spojena původně s vojenským obyvatelstvem, které zde pobývalo po připojení Kazachstánu k Rusku. Zdejší pravoslavní jsou tvořeni především věřícími ruské (nebo rusky mluvící např. Ukrajinci, či Bělorusové) národnosti. Pravoslavné křesťanství je podle počtu věřících druhým nejrozšířenějším náboženstvím v Kazachstánu.¹⁴⁾ - nachází se zde cca 4,5 milionů pravoslavných věřících z celkového počtu 18 000 000 obyvatel. Pravoslavní jsou (resp. křesťané obecně) jsou zde v menšině oproti 67 % podílů islámských věřících na celkovém obyvatelstvu¹⁵⁾

Metodologie

Metody sběru dat

Při psaní práce a shromažďování informací k tomu potřebných jsme použili především metody sběru dat kvalitativního výzkumu s využitím kvalitativních, ale i kvantitativních dat. Kvalitativní výzkum nevyžaduje velké soubory zkoumaných dat a respondentů, mnohem důležitější je propracování do hloubky tématu, které také zahrnuje větší časovou náročnost a důkladnost. Kvantitativní výzkum oproti tomu zhodnocuje skutečnost ze statistického pohledu. K seznámení se základy zkoumané problematiky bylo použito především studia dokumentů. K prohloubení získaných poznatků byl u prvního respondenta použit tzv. volný rozhovor, který společně s výše zmíněným studiem dokumentů byl stěžejní pro následné sestavení dotazníku. Ten byl koncipován jako semistrukturovaný rozhovor se sondážními otázkami a obsahoval i prvky nestrukturovaného rozhovoru. Byl respondentům rozeslán přes email nebo sociální sítě vzhledem k jejich geografické lokaci.

Adekvace výzkumných metod

Výhody strukturovaného rozhovoru:

- Získáme konkrétní odpovědi na jasně dané otázky.
- Je malá pravděpodobnost odbočení od tématu – rozhovor je strukturovaný předem danými otázkami.

Nevýhody strukturovaného rozhovoru:

- Respondent nám sdělí pouze informace, na které se dotazujeme. Nemá pravděpodobné, že bychom získali nějaké doplňující informace.
- Nemůžeme předpokládat přílišnou otevřenost dotazovaného. Také může být negativně ovlivněn nervozitou a neosobním stylem rozhovoru.

Výhody nestrukturovaného rozhovoru:

- Nejsme tolik omezení přesným zněním otázek, můžeme je dotvářet v průběhu rozhovoru a mohou být doplněny respondentem.
- Nevytváříme na respondenta takový tlak, jako při rozhovoru strukturovaném, tudíž může být otevřenější.

Nevýhody nestrukturovaného rozhovoru:

- Bez přesně daných otázek se můžeme odklonit od výzkumných otázek.
- Je možné, že získáme i informace nepotřebné pro náš výzkum, tudíž je musíme po rozhovoru vytřídit.

Výhody volného rozhovoru:

- Dozvíme se informace, které bychom se třeba nikdy nedozvěděli.
- Rozhovor bude prováděn v přátelské atmosféře, bez stresu a nervozity. Můžeme předpokládat větší upřímnost a otevřenost.

Nevýhody volného rozhovoru:

- Zpracování dat je časově náročnější. Někdy je obtížnější najít pravou podstatu v respondentově vyprávění a vytřídit informace, které jsou pro náš výzkum opravdu podstatné.
- Doplňující „doptávací“ otázky se mohou jevit nad rámec přátelské atmosféry.

Respondenti

Do svého výzkumu jsme zapojili celkem 8 respondentů z 4 států. S jedním respondentem jsme se seznámili v pravoslavném centru v Praze, s ostatními přes sociální sítě v rámci pravoslavných komunit.

První respondent je p. Oleg, který je představitelem pravoslavné církve v ČR. P. Oleg je ruské národnosti a v ČR zaujímá pozici kněze, stará se rovněž o pravoslavné centrum a pomáhá věřícím v otázkách víry. Pro výzkum je zajímavý především kvůli svému stanovisku ke zkoumaným jevům jakožto představitele pravoslavné církve.

Dalším respondentem z České republiky je pí. Ludmila, která je zároveň jediným zástupcem české národnosti. Pí. Ludmile je 51 let, žije v Písku a je celý život pravoslavnou věřící. V současnosti vychovává dvě dospívající děti.

Rusko je zastoupeno 3 respondenty. Prvním z nich je pí. Elena, které je 64 let a žije v Moskvě. Aktuálně je v důchodu a aktivně pomáhá při výchově svých dvou vnuků. Druhým respondentem je pí. Ing. Natalie také z Moskvy. Je jí 37 let a vychovává 13 let starou dceru, tudíž otázka výchovy je pro ni velmi aktuální. Posledním respondentem z Ruska je pí. Marie. Je jí 35 let a vlastní farmu, které je zdrojem její obživy. Pí. Marie je manželkou pravoslavného kněze.

Kazachstán je zastoupen jedním respondentem-slečnou Olgou. Je jí 20 let, v současné době žije krátce v ČR a je vychována v pravoslavné rodině. V našem výzkumu reprezentuje „mladší“ generaci.

Z Gruzie máme 2 respondenty. Prvním z nich je p. Nodar. Je mu 50 let a žije v Tbilisi. Spravuje webovou stránku „Pravoslavná Gruzie“ a je velmi aktivní v duchovním životě. Druhým je pí. Tamara, které je 41 let a pravoslaví přijala až v dospělosti.

Praktická část

Praktická část (pasáž zabývající se hlavní výzkumnou otázkou) je rozčleněna dle dvou úhlů pohledu - teorie a praxe. Ta první zkoumá, jak by měla výchova v ideálním případě za dodržení všech pravidel

vypadat dle zástupce pravoslavné církve a je především popisná. V části druhé je porovnávána s výchovou, která je aplikována v praxi ze strany řadových věřících (našich respondentů) a popisem výchovy v rámci kapitoly literární rešerše. Ze zjištěných informací je zde také vyvozen vlastní názor ke zkoumanému.

Zkoumané podotázky obsahují pouze jednu část, která se zabývá pohledem ze všech 4 stran-představitel církve, věřících, literárního rešerše i nás.

1. Popis výchovy dětí v pravoslavných rodinách dle zástupce církve

Pro zjištění stanoviska představitele pravoslavné církve ke zkoumaným otázkám jsme absolvovali „nestrukturovaný“ rozhovor s p. Olegem (viz výše). Tyto zjištění se stali takovým „odrazovým“ můstkem pro další výzkum a představují stanovisko zástupce pravoslavné církve ke zkoumanému. Z rozhovoru s respondentem p. Olegem vyplynulo následující:

Poznámka: Rozhovor proběhl v ruském jazyce, detailně zapsán a volně interpretován v maximální možné snaze o zachování objektivity

Rodinu představuje především církev samotná. Právě tato věta obsahuje veškerou podstatu vztahu pravoslavné církve k procesu vytváření rodiny a následnému rodičovství, s čímž je spojená i právě otázka výchovy dětí. Pravoslavné rodiny jsou povinny mít děti. K užíváním antikoncepčních prostředků je totiž pravoslavná církev (resp. křesťanská nauka všeobecně) více než odmítavá a veškeré užívání těchto prostředků (včetně potratu) je chápáno jako vražda. V pravoslaví také neexistuje pojem cizí dětí. Většina ortodoxních rodin má mnoho dětí, které velmi často nejsou pouze vlastní, ale také adoptované. Ze strany rodičů je velmi důležitá příprava k rodičovství jako takovému. Měli by se na něj připravovat již 5 let před narozením potomka.

Hlavním úkolem rodičů je především předávání pravoslavné věrouky tzn. především pěstovat ve svých dětech lásku k bohu, k sobě samým a v neposlední řadě svým bližním. Rodiče dětem ukazují, jak se správně modlit, učí je chodit do kostela, postupně je zasvěcují a zapojují do duchovního života. Rodina také funguje, jako opora při očistění od hříchů, kterými jsou velmi často např. pýcha nebo sobectví. Rodiče pomáhají svým dětem pochopit, že boj s hříšností není krátkodobá záležitost, ale otázka celého života. Rodiče při výchově čerpají především z tzv. Trebniku - tj. sbírka kánonů, která obsahuje odpovědi na všechny zásadní duchovní otázky, včetně právě otázek týkajících se výchovy dětí a snaží se podle nich své potomky vychovávat. Rodiče by měli jít dětem co nejlepším příkladem a snažit se, aby děti automaticky považovaly za správnou jejich životní cestu a následovali ji. Kromě matky a otce hraje ve výchově významnou roli kmotr, který musí být pravoslavný věřící. Jeho úkolem je vždy být nápomocný rodičům a také kmotřenci neustále pomáhat, čímž je myšleno především neustále se za něj modlit. Bez váhání by se měl také o svého kmotřence postarat v případě potřeby jako o své vlastní dítě. Dětem jsou také předávány tradice. Tyto tradice jsou předávány z generace na generaci a jejich následné předání dále se očekává také od nyní teprve vyrůstajících dětí.

Když je dítě starší, rodiče jej začínají brát do nedělní školy, kde je dále vzděláváno v duchovní oblasti. Dítě je následně posíláno do školy, ale nikoliv do běžné školy, nýbrž do pravoslavné školy. Tyto školy jsou velmi často v kostelích. Zde se dítě učí modlitbám a stává se z něj skutečný a řádný pravoslavný věřící. Ve škole se samozřejmě učí také běžné předměty, které jsou povinné dle státního školního programu. Je velmi vhodné, aby dítě studovalo právě na tomto typu školy. Dítě by zde mělo pociťovat podporu Boha a na jejím základě by se pro něj vše mělo stávat snadnější. V oblasti „běžných“ předmětů není na děti vyvíjen tlak, naopak mohou svobodně volit, čemu by se v budoucnosti chtěli věnovat, a to následně rozvíjí dále. Výchova také dbá na to, aby se děti zajímaly především o svoji

vlastní rodinu a boha, resp. duchovní život, a snaží se je v této oblasti dostatečně zaměstnat, aby neměly čas na okolní svět, který by je mohl negativně ovlivnit. V období dospívání by měla být společnost rodičů pro dítě dostačující. Poté se očekává, že si vystačí pouze se společností své budoucí rodiny. Dítě by nemělo mít zájem komunikovat s nikým mimo rodinu a církev.

V našem moderním světě je relativně obtížné vychovávat děti způsobem, který ortodoxní věrouka považuje jako jediný správný, protože zde existuje až příliš mnoho různých pokusů a faktorů, které tento způsob výchovy velmi ztěžují, či dokonce znemožňují. Velmi zásadní úkol rodičů je tedy své děti chránit před okolním světem a jeho negativními vlivy, které by mohli zapříčinit, že se z dítěte v budoucnosti nestane řádný pravoslavný věřící. Tato ochrana by měla být dítěti poskytována až do nabytí dospělosti. Projevuje se např. tak, že pravoslavné rodiče zásadně neposílají dítě do jeslí, či mateřské školy. Pravoslavná církev to totiž považuje za odmítnutí výchovy svých vlastních dětí. Rodiče také nikdy nesvěřují své ratolesti někomu jinému, např. chůvě. Rodiče by měli vychovávat své děti sami v církevní společnosti – ukázat jim příklad správného chování pravoslavného věřícího a měli by jim býti vždy nablízku. Děti by měly být vždy jasnou prioritou a neměly by být nikdy upozadovány např. pracovní kariérou. Rodiče kontrolují a monitorují každodenní činnost dítěte, tzn. prostředí, ve kterém se pohybuje a snaží se filtrovat informace, které z něj může získávat. V pravoslavných rodinách je např. nežádoucí přítomnost televize, případně dostupnost kanálů pro dítě je velmi omezená – často pouze na pořady s ortodoxní tematikou. Obdobná pravidla platí samozřejmě i pro hudbu nebo jiné sféry kulturního života a víceméně pro jakékoliv potencionální zájmy dítěte. Tresty by ve správné ortodoxní rodině neměly existovat. Klíčem ke zdárné výchově je především láska a trpělivost. Je nepřípustné, aby rodiče na dítě řvali, či jej dokonce fyzicky trestali. Veškeré problémy ve výchově by se měli vyřešit právě projevem lásky.

Na základě zjištění těchto skutečností jsme sestavili dotazník.

*Pozn: ve dvou případech respondenti nebyli rodiče, tzn. dostali k dispozici otázky v odlišné interpretaci, tj. aby se k nim ze své pozice mohli vyjádřit – ilustrativní příklad: jak vychováváte své děti bylo změněno na jak vychovávali rodiče Vás.

2. Popis výchovy aplikované v praxi

Hlavní aspekty výchovy dle respondentů bez ohledu na geografický aspekt byly velmi obdobné. Mezi hlavní aspekty řadili především: zodpovědný přístup k práci, hodnotám a významu života, láska a úcta k bližnímu, důvěra a porozumění, odpuštění. Rozdílnost mezi pravoslavnou výchovou a ateistickou spočívá především v práci se svědomím – díky pravoslavné výchově umí děti lépe pracovat se svědomím a sklon k větší sebereflexi díky např. svaté zpovědi kvůli které si musí uvědomit, co v životě dělají špatně. „*Práce se svědomím a jeho zpytováním. Přemýšlení o svém chování, o svých chybách*“ uvedla pí. Ludmila. V tomto jsme spatřili velký klad pravoslavné výchovy-vychovává děti, aby jednaly čestně i spravedlivě a byly kritické vůči sami sobě.

Rodiče jsou jakýmsi základem ve výchově dětí a jejich role je naprosto stěžejní. Měli by býti dítěti oporou a vzdělávat jej jak po “běžné”, tak duchovní stránce. Roli otce a matky respondenti významně nerozlišovali s výjimkou pí. Marie, která sdělila, že matka se dítěti věnuje mnohem více než otec. Úloha otce spočívá především v materiálním zajištění rodiny a do výchovy nezbytně nezasahuje, pokud neusoudí, že je to nezbytně nutné. Vztah mezi dítětem a otcem je silnější, pokud se jedná o syna. Otec jedná tak, aby v něm syn viděl vzor a autoritu. Sděluje synovi své životní zkušenosti, které mu následně ulehčují obtížné životní rozhodnutí. Syn by se neměl bát následovat stopy svého otce, nicméně by nikdy neměl opakovat jeho chyby. P. Nodar toto stručně charakterizoval gruzínským příslovím „*syn by měl vědět, kde se zastavil jeho otec*...”. Od pí. Eleny jsme se však dozvěděli, že rodiče

se starají pouze o „běžnou“ výchovu, ale ta duchovní, resp. pravoslavná zůstává na ní jako na babičce. Děje se tak kvůli nedostatku času ze strany rodičů. Tato výpověď je v rozporu s informacemi od pravoslavného kněze p. Olega, který naprosto jasně sdělil, že potomek má být prioritou a v žádném případě nemůže jít stranou kvůli nedostatku času v důsledku velkého pracovního vytížení.

Míra účasti kmotra na výchově dítěte je velmi individuální. Pí. Tamara zdůraznila, že účast kmotra na výchově není vůbec samozřejmá a není výjimečné, pokud se na výchově vůbec neúčastní. Pí. Marie sdělila, že úloha kmotra spočívá především v modlitbě za něj/ní a připravenosti převzetí jeho/její výchovy v případě potřeby – např. ztráta rodičů. Tento názor je velmi podobný tomu sl. Olgy. Ta navíc úlohu kmotra přirovnala k „babičce“ – kmotr ji rozmazloval a kupoval sladkosti, nicméně aktivní účast na výchově neměl. Názor o převzetí odpovědnosti je naprosto shodný s tím, jak prezentoval úlohu kmotra pravoslavný kněz p. Oleg. Střední názor zastává p. Nodar, který sdělil, že je žádoucí starat se především o duševní vývoj dítěte a připravovat jej na posmrtný život. Pí. Natálie však zdůrazňuje, že aktivní účast na výchově dítěte je velmi důležitá a čas je to nejcennější, co dítěti může kmotr věnovat – nelze jej nahradit např. materiálními dárky. Role kmotra ve výchově se tedy velmi odlišuje v každé rodině a není zde patrný žádný vliv geografické aspektu ani jiného specifika. Role kmotra na nás působila spíše jako jakýsi přežitek, který už není v dnešní době úplně aktuální, a proto se tolik odlišují-u každé rodiny se vyvinul trochu jiným směrem.

Dítě během dospívání tráví čas dle libosti, pokud tím neubližuje komukoliv jinému a výchově samotné. Pouze ve velmi ortodoxních rodinách se k výchově staví jiným způsobem. *„Volný čas by neměl vůbec být. Když se objeví volný čas, tak se zároveň objeví velký prostor pro hloupost.“* Sdělila právě pí. Elena. Sdělila také, že volný čas se v žádném případě nerovná „prázdnému“ času. Dítě by mělo být plně vytíženo a neplýtvat časem, tj. každou minutu smysluplně využít, aby právě z nedostatečného zaměstnání nesešlo na scestí. Tento názor jsme shledali jako velmi zajímavý vzhledem k problémům dnešní doby - např. relativně vyšší počet drogově závislých atd., vůči kterým tento přístup není scestný. Tento druh výchovy tedy může posloužit jako skvělá prevence proti nerozváznému jednání z nudy, nicméně však může vést i k potlačení seberealizaci dítěte, tudíž dle nás je ideální případ, pokud dítě je dostatečně vytíženo, nejedná v rozporu proti své víře a čas věnuje činnostem, které si samo vybere a naplňují jej, v žádném případě pouze činnosti nadiktované rodiči, viz. velmi striktní ortodoxní rodiny.

Velkou překážkou v pravoslavné výchově byl komunistický režim v sovětském svazu, na jehož území vyrůstali všichni naši respondenti. *„Narodil jsem se a vyrůstal v sovětském svazu a samozřejmě stejně jako moji vrstevníci a naši rodiče jsem byl zbaven možnosti v klidu a bez strachu studovat pravoslavné křesťanství a žít podle jeho zákonů.“* uvedl Nodar. *„Ve mně víru žádným způsobem nepěstovali, v době Sovětského svazu nebylo přijatelné pěstovat víru v dětech, byla skoro zakázaná“* přidala se pí. Elena. Také uvedla však, že i za komunismu bylo základní povědomí o pravoslaví a v některých rodinách se dodržovali i tradice spojené s pravoslavnými svátky např. pečení mazanců na Velikonoce. Výchova podle zásad pravoslaví se razantně zlepšila s pádem komunismu. *„Po komunismu se náboženství v Gruzii znovu začalo šířit“* sdělila pí. Tamara.

Politický režim ve zkoumaných státech byl velkou překážkou v minulosti, nicméně v dnešním moderním světě je těchto překážek ještě mnohem více. Problém spočívá především v nespočetném množství možností a s nimi spojenými pokušení např. dříve nedostupná pornografie vzhledem k neexistenci internetu. Pí. Elena viděla velkou překážku i ve snižujícím se počtu „skutečných“ (tzn. sdílejících přísné ortodoxní hodnoty) křesťanů, protože dítě je více vystavováno negativním vlivům ze strany vrstevníků. *„Málo vrstevníků, se kterými je dítě naladěno na stejnou vlnu“* přidává se pí. Ludmila. V tomto jsme byli s respondenty stejného názoru-pokud se počet silně ortodoxních rodin snižuje, je logické, že děti těchto rodin budou postupně čím dál tím více přebírat chování, zvyky a postoje (ve zkratce budou ovlivněni) dětmi z jiných rodin, resp. okolím obecně a striktní ortodoxní hodnoty se budou postupně zmírňovat, či dokonce vytrácet.

Výchovu drtivá většina respondentů hodnotí kladně, zdůrazňují však, že pravoslavná výchova nemusí plně vyhovovat každému a nelze ji stejně aplikovat v úplně stejné formě, musí se brát v potaz osobnost jedince a případně ji přizpůsobovat v rozumné míře dle potřeby. „*Tato výchova je správná, ale ne každému musí vyhovovat, pak je třeba vzniklé situace řešit individuálně*“ uvedla respondentka Ludmila. „*Ještě když jsem byla malá, rodiče pěstovali ve mně víru a říkali, že mám věřit a že Bůh existuje, ale nikdy jsem neměla žádný tlak z jejich strany a měla jsem vlastní výběr.*“ sdělila sl. Olga, čímž zdůraznila, že i přes přání rodičů, aby se stala řádnou pravoslavnou věřící, ji ponechávali svobodu volby vyznání. Tento přístup hodnotila velmi kladně.

3. Přístup pravoslavných rodičů k trestům

Dle p. Olega (znovu reprezentuje stanovisko zástupce církve) by tresty ve správné ortodoxní rodině neměly existovat. Klíčem ke zdárné výchově je především láska a trpělivost. Je nepřijatelné, aby rodiče na dítě řvali, či jej dokonce fyzicky trestali. Veškeré problémy ve výchově by se měli vyřešit právě projevem lásky. V běžné pravoslavné výchově však i přes zákaz trestů (jak v Bibli samotné, tak i od církevních autorit viz p. Oleg) je relativně běžné, že dochází nejen k trestům psychickým (např. odepření cukroví) tak i k trestům fyzickým. Je třeba však zdůraznit, že tyto tresty nejsou nijak drastické a jsou ryze výchovné např. „jedna malá přes zadek“. Zmiňujeme však, že interpretace Bible v oblasti trestů není jednoznačná. Dokonce v knize „Křesťanská výchova“ viz. literární rešerše se i přes popis počáteční snahy zamezit jakýmkoliv trestům dochází k závěrům, že jsou v závažných případech žádoucí a výchova se bez nich neobejde. „*Dříve v Rusku byly fyzické tresty neodmyslitelnou částí výchovy*“ sdělila pí. Marie a odvolávala se dokonce odkazovala na fyzické tresty v Bibli. Naopak pí. Natalie byla striktně proti jakýmkoliv trestům s tím, že v Bibli jsou výslovně zakázané. Při těchto nejasnostech jsme nabyli dojmu, že rodič si svůj přístup k výchově (ať už s mnoha nebo naopak co nejméně tresty) dokáže obhájit i po náboženské stránce. V praxi závisí tak jako např. u ateistických rodičů na jejich osobním přístupu k trestům, který se často odvíjí od výchovy jejich rodičů (např. když používali fyzické tresty, považují je za normální nebo k nim naopak chovají silný odpor, aby jejich děti nezakoušely to samé).

4. Církevní školy

Pravoslavné školy jsou velmi často v kostelích. Dítě se zde učí modlitbám a stává se z něj skutečný a řádný pravoslavný věřící. Ve škole se samozřejmě učí také běžné předměty, které jsou povinné dle státního školního programu. „*Je velmi vhodné, aby dítě studovalo právě na tomto typu školy.*“ Zastává se církevní školy p. Oleg, nicméně i přes pozitivní přístup k ní žádný jiný respondent v církevní škole nestudoval bez ohledu na geografický aspekt. „*Církevní škola má vysoké ceny a dětem se zde dostává horšího vzdělání ve všeobecných předmětech*“ poukazuje na negativa církevních škol pí. Marie. Zde je patrná paralela s výpovědí p. Olega, který sdělil, že v oblasti „běžných“ předmětů není na děti vyvíjen tlak, naopak mohou svobodně volit, čemu by se v budoucnosti chtěli věnovat, a to následně rozvíjí dále, zatímco v ostatních oblastech zaostávají. Největší tlak je však zde samozřejmě na náboženskou stránku, tj. aby dítě prohlubovalo své vědomosti v oblasti víry, a aby zde pociťovalo podporu Boha a na jejím základě by se pro něj vše mělo stávat snadnější. V Rusku jsou církevní školy mnohem častější než v jiných zkoumaných státech. Jejich relativní počty se snižují společně se snižující se četností pravoslavného obyvatelstva na daném území. „*Nikdy jsem se s žádnou pravoslavnou školou nesetkala*“ sdělila pí. Ludmila z ČR. Církevní školy dle našeho názoru jsou velmi žádoucí v silně ortodoxních rodinách, nicméně v drtivé většině rodin ustupují školám klasickým především z praktických důvodů např. zmíněného horšího vzdělání ve všeobecných oblastech a tím stěžují budoucnost dítěte v neduchovním životě.

Závěr

Zodpovězením výzkumných pod/otázek pomocí studia odborné literatury a lidí spojených s pravoslavnou vírou lze vytvořit určitý model rodičovství, který se rodiče snaží dodržovat. Je v něm však zřejmé mnoho rozdílů v jeho dodržování a v mnohých případech i neochoty jej bezvýhradně dodržovat. Pravoslaví samo o sobě znamená bezpodmínečné dodržování pravidel stanovených církví včetně těch, které se týkají výchovy dětí. Z pohledu církve je výchova dětí velmi důležitá, a proto je celý její proces poměrně jasně popsán v knihách s křesťanskou, resp. pravoslavnou tematikou. Jedná se jak o knihy různého stáří a navzájem se na sebe odkazují.

V dnešní době je stále těžší dodržovat přísná ortodoxní pravidla a předpisy. Hlavní charakteristické rysy pravoslavné výchovy však zůstávají nezměněny bez ohledu na dobu i geografický aspekt. Výchova stále klade důraz na pěstování lásky v dítěti, která jej vede ke klidnému a čistému myšlení, což dítěti dodává sílu a vytrvalost v celoživotním boji proti hříchům. Od narození dítě následuje Boha i církev. Již brzy po narození je dítě křtěné kmotrem. Role kmotra se však s pokročující dobou vytrácí. Není vzácné, pokud se kmotr po křtu do výchovy aktivně nezapojuje. Pravoslavní rodiče by nikdy neměli dát své dítě do školky dle zásad, což je však v dnešní době takřka nemožné, a proto se to stává velmi vzácným jevem v současnosti. Dítě tráví svůj volný čas dle svého uvážení, pokud nekoná zlo. Pouze ve velmi striktních rodinách dochází např. k omezení okruhu lidí, se kterými smí dítě komunikovat na církev a biologickou rodinu a k pokusům o odstranění volného času z jeho života. Méně zásadní prvky výchovy však "jdou s dobou" v běžných rodinách a vyvíjí se, či postupně zanikají.

Nejzásadnější rozdíl je ve struktuře církví zkoumaných zemí. V Gruzii se v praxi téměř nesetkáme s pojmem církevní škola. Jejich počet je zde velmi nízký vzhledem k pronásledování pravoslavných v době sovětského svazu. V současné Gruzii se pravoslavná věrouka vyučuje pouze v běžných školách, ale i přes to se zde drží vysoké procento věřících. V České republice pojem církevní škola (z pohledu pravoslaví) prakticky neexistuje nebo se ve vzácných případech zúží na návštěvu nedělní školy, což je jedním z možných faktorů, proč je zde tak malý počet pravoslavných, který se i nadále snižuje. V Kazachstánu církevní školy nemají velký prostor vzhledem k velké převaze muslimského obyvatelstva. V těchto zemích tedy existují významné překážky pro výchovu pravoslavného věřícího prostřednictvím církevní školy. V Rusku je však situace odlišná – výchově zde nic nebrání vzhledem ke zdejšímu dominantnímu postavení pravoslaví. I přes to však je zde výchova v tomto směru zanedbávána a prvek církevních škol se z výchovy pomalu vytrácí.

Rozdíly mezi pravoslavnými rodinami a ateistickými se liší mnohem méně než dříve. Pokud není dítě vychováno ve velmi striktní rodině, je pravoslaví předáváno rozumnou cestou a nesnaží se vyrůstajícím dětem cokoli vnucovat. Snaží se mu pouze ukázat správnou životní cestu a je jen na něm, jak s předávaným naloží.

Seznam literatury a internetové zdroje

AVERINCEV, S. S. *Pravoslavije*. (Аверинцев, С. С. *Православие*) [online] Institut filosofii Rossijskoj akademii nauk, 2010. [cit. 2019-07-12] Dostupné z: <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASHd77bc4dc81b43c6e90ced7?p.s=TextQuery>

BRANDÝSKÝ, Luboš. *Křesťanská rodinná výchova*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2008. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Tomáš Dvořáček. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/x67n7/BAKALARSKA_PRACE_-_KRESTANSKA_RODINNA_VYCHOVA.pdf - Získáno

databází Scholar

Congress of World Religions. *Ислам в Казахстане.[Islám v Kazachstánu]*. [cit. 2019-07-12] Dostupné z: www.religions-congress.org

Historie církve, Archivováno [online] na Wayback Machine, web Pravoslavná církev, 2013 [cit. 2019-07-12] Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20131214062435/http://www.pravoslavnacirkev.cz/historiecirkev.htm>

Hristianskoe vospitanie. Izdatel'stvo Kievo-Pecherskoj Lavry [Христианское воспитание. Издательство Киево-Печерской Лавры] 2015, [cit. 2019-06-09]

Ipat'evskaja letopis'. *Rasskaz proshlyh let*. [Ипатьевская летопись. Рассказ прошлых лет] St.P., 1908. — sloup. 89-112 [cit. 2019-07-12] Dostupné z: <http://litopys.org.ua/ipatlet/ipat05.htm>

Jarnecki, M. & Palinczak, M. (2014) Kwestie i spory religijne na terenie Rusi Zakarpackiej w czechosłowackim epizodzie jej dziejów [The issues and religious disputes in Carpathian Rusins in Czechoslovak period]. *Sprawy Narodowościowe*. 45. pp. 88-105. DOI: 10.11649/sn.2014.025)

Mezinárodní centrum kultury a náboženství Kazachstánu [cit. 2019-07-12] Dostupné z: <http://mckr.kz/ru/component/k2/item/90>

PAJEROVÁ, Zuzana. *Vliv náboženských hodnot na výchovu*, 2011 [cit. 2019-04-03] Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/10317> - Získáno databází Scholar

RAEVSKAJA-H'JUZ O.*Pamjati vладыky Sergija Prazhskogo*.[Раевская-Хьюз О. Памяти владыки Сергия Пажского] New York: R.B.R., 1987. s. 19

Robertson R.. *Východní křesťanské církve: církevní historický seznam*, Vyšší. náboženství. - Philos. škola,1999 [cit. 2019-07-12]

Štatistický úrad SR. *Obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania – sčítanie 2011, 2001, 1991* [online]. [cit. 2019-07-12] Dostupné z: <http://www.scitanie2011.sk/wp-content/uploads/Tab.-141.pdf>

Table of Christian Population as Percentages of Total Population by Country [online]; Pew Research Center, 2010 [cit. 2019-07-12] Dostupné z: <https://www.pewforum.org/2011/12/19/table-christian-population-as-percentages-of-total-population-by-country/>

WALOSZKOVÁ, Zuzana. *Osobnost učitele církevní školy*, 2009 [cit. 2019-04-03] Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/8652>

Počet shlédnutí: 156

1)

PAJEROVÁ, Zuzana. *Vliv náboženských hodnot na výchovu*, 2011 [cit. 2019-04-03] <https://dspace.tul.cz/handle/15240/10317>

2)

WALOSZKOVÁ, Zuzana. *Osobnost učitele církevní školy*, 2009 [cit. 2019-04-03] <https://dspace.tul.cz/handle/15240/8652>

3)

BRANDÝSKÝ, Luboš. *Křesťanská rodinná výchova*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta,

2008. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Tomáš Dvořáček. [cit. 2019-04-20]
https://is.muni.cz/th/x67n7/BAKALARSKA_PRACE_-_KRESTANSKA_RODINNA_VYCHOVA.pdf

4)

Hristianskoe vospitanie. Izdatel'stvo Kievo-Pecherskoj Lavry [Христианское воспитание. Издательство Киево-Печерской Лавры] 2015,[cit. 2019-06-09]

5)

AVERINCEV, S. S. Pravoslavije. (Аверинцев, С. С. Православие) [online] Institut filosofii Rossijskoj akademii nauk, 2010.] [cit. 2019-07-12]
<https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASHd77bc4dc81b43c6e90ced7?p.s=TextQuery>

6)

Table of Christian Population as Percentages of Total Population by Country [online]; Pew Research Center, 2010 [cit. 2019-07-12]
<https://www.pewforum.org/2011/12/19/table-christian-population-as-percentages-of-total-population-by-country/>

7)

Ipat'evskaja letopis'. Rasskaz proshlyh let. [Ипатьевская летопись. Рассказ прошлых лет] St.P., 1908. — sloup. 89-112 [cit. 2019-07-12] <http://litopys.org.ua/ipatlet/ipat05.htm>

8)

Robertson R.: *Východní křesťanské církve: církevní historický seznam*, Vyšší. náboženství. - Philos. škola,1999 [cit. 2019-07-12]

9)

Table of Christian Population as Percentages of Total Population by Country [online] ; Pew Research Center, 2010 [cit. 2019-07-12]
<https://www.pewforum.org/2011/12/19/table-christian-population-as-percentages-of-total-population-by-country/>

10)

Historie církve, Archivováno [online] na Wayback Machine, web Pravoslavná církev, 2013 [cit. 2019-07-12]
<https://web.archive.org/web/20131214062435/http://www.pravoslavnacirkev.cz/historiecirkve.htm>

11)

Jarnecki, M. & Palinczak, M. (2014) Kwestie i spory religijne na terenie Rusi Zakarpackiej w czechosłowackim epizodzie jej dziejów [The issues and religious disputes in Carpathian Rusins in Czechoslovak period]. *Sprawy Narodowościowe*. 45. pp. 88-105. DOI: 10.11649/sn.2014.025)

12)

RAEVSKAJA-H'JUZ O.*Pamjati vладыky Sergija Prazhskogo*. [Раевская-Хьюз О. Памяти владыки Сергия Пражского]. New York: R.B.R., 1987. s. 19

13)

Štatistický úrad SR, *Obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania – sčítanie 2011, 2001, 1991* [online][cit. 2019-07-12] <http://www.scitanie2011.sk/wp-content/uploads/Tab.-141.pdf>

14)

Mezinárodní centrum kultury a náboženství Kazachstanu [cit. 2019-07-12]
<http://mckr.kz/ru/component/k2/item/90>

15)

Congress of World Religions. *Ислам в Казахстане*. [Islám v Kazachstánu]. [cit. 2019-07-12]
www.religions-congress.org

From:
<https://www.hks.re/wiki/> - **Hospodářská a kulturní studia (HKS)**

Permanent link:
https://www.hks.re/wiki/ls2019:krestanstvi._pravoslavni_cirkev

Last update: **29/05/2024 19:37**

